

Сергій Назаровець,

бібліограф НТБ НУ «Львівська політехніка», аспірант ХДАК

Веб-проект «ДокШир»: представлення та поширення вітчизняних бібліотекознавчих досліджень

У статті висвітлено стан та перспективи розвитку спеціалізованого веб-сайта «ДокШир», метою якого є інформування про відкриті бібліотекознавчі веб-ресурси, покращення використання вітчизняних бібліотекознавчих документів.

К л ю ч о в і с л о в а: відкритий доступ, бібліотекознавство, електронні ресурси, самоархівування, наукова комунікація, інформаційні технології, альтметрікс, веб-сайт «ДокШир».

This paper presents the current status and future prospects of specialized website «ДокШир», which aims to inform about the open resources for library scientists and improve the visibility and using documents of Ukrainian library scientists.

К e y w o r d s: open access, library science, electronic resources, self-archiving, scholarly communication, information technology, altmetrics.

Через загрозу монополізації наукової інформації комерційними академічними видавцями значного поширення набула підтримка ініціативи Відкритого доступу – надання постійного безкоштовного доступу до наукових документів через мережу Інтернет без ліцензійних обмежень і без порушення авторських прав. Постійне зростання кількості прихильників руху

Відкритого доступу відбувалося, насамперед, завдяки спільним зусиллям вчених, фахівців комп'ютерних технологій, видавців та бібліотекарів. Вітчизняні бібліотечні фахівці також активно долучилися до підтримки перспективного руху, зокрема, популярною стала практика створення та підтримки відкритих електронних архівів наукових публікацій.

Однак, результати досліджень засвідчують, що дана підтримка спрямовується переважно на пропаганду Відкритого доступу серед вчених інших наукових дисциплін. У самому ж вітчизняному бібліотекознавстві підтримка руху часто має винятково декларативний характер – у процесі самоархівування робіт значна частина українських бібліотекознавців відчуває технічні труднощі [1], а вже наявні у Мережі фахові документи розпорошені на різних веб-ресурсах та потерпають через брак уваги з боку бібліотекознавчої спільноти [2]. Таким чином, склалася доволі парадоксальна ситуація – бібліотекарі активно переконують своїх користувачів у перевагах підтримки Відкритого доступу, водночас, самі представники вітчизняної бібліотечної справи не поспішають підтримувати цей рух та демонструвати його переваги на власному прикладі.

Відтак, задля поширення та підтримки Відкритого доступу саме серед українських бібліотечних фахівців улітку минулого року створили веб-проект «ДокШир» (<http://www.docshyr.info>). Він покликаний надавати вичерпну інформацію про відкриті національні та міжнародні бібліотекознавчі ресурси Мережі, забезпечувати детальну технічну підтримку з питань самоархівування та промоції вітчизняних бібліотекознавчих документів і, водночас, здійснювати оперативне інформування громадськості про нові перспективні напрями бібліотекознавчих досліджень. Назва проекту утворена від поєднання слів «документ» (у значенні будь-якого джерела інформації, засобу передавання людської думки, знань) та «ширити» (у значенні поширювати, розповсюджувати).

Ідея проекту доволі проста – на відміну від електронних сховищ, де бібліотекознавчий документ представлений лише анотацією поруч з багатьма іншими прийнятими на зберігання документами, спеціалізований веб-сайт повинен акцентувати увагу на особливостях кожного бібліотекознавчого документа, надаючи інформацію про унікальність представленого дослідження у зручний для інтернет-користувачів спосіб, і, тим самим, стимулювати зростання використання та поширення даного документа серед фахівців. Крім того, розміщена на веб-сайті інформація про відкриті фахові веб-ресурси та докладні інструкції щодо їх використання повинні допомогати кожному користувачеві дізнатися про переваги підтримки Відкритого доступу та обрати оптимальний спосіб представлення власних досліджень.

Сайт веб-проекту «ДокШир» складається з трьох основних розділів:

- Короткий довідник про мету руху Відкритого доступу.
- Навігатор відкритими бібліотекознавчими веб-ресурсами.
- Бібліотекознавчі веб-документи.

Розділ «Короткий довідник про рух Відкритого доступу» містить інформацію про «золотий шлях» відкритого доступу, моделі журналів відкритого доступу, «зелений шлях» відкритого доступу, відкриті освітні ресурси, бази даних первинних результатів досліджень, е-лабораторії, платформи відкритих конференцій. Переглянувши даний розділ, користувач має змогу отримати оперативну інформацію про основні організаційні засади руху Відкритого доступу, познайомитися з базовими регламентуючими документами, в яких сформовані його головні ідеї, дізнатись більше про моделі створення відкритих ресурсів та веб-інструментів. Дана інформація не лише сприяє обізнаності вітчизняних Інтернет-користувачів, а й заохочує їх до використання та наповнення відкритих ресурсів.

Розділ «Навігатор відкритими бібліотекознавчими веб-ресурсами» створено з метою популяризації нових каналів наукової комунікації серед українських бібліотекознавців, а також для полегшення пошуку якісних електронних фахових ресурсів відкритого доступу. Розділ містить три підрозділи:

- «Відкриті журнали з бібліотекознавства», які систематизовано у розділах: «Українські бібліотекознавчі видання», «Бібліотекознавчі видання кирилицею» та «Бібліотекознавчі видання у Directory of Open Access Journals (DOAJ)».
- «Відкриті наукові архіви» містять інформацію про найбільший міжнародний електронний архів з бібліотекознавства та інформаційних наук E-LIS (Eprints in Library and Information Science) та системи пошуку у мультидисциплінарних відкритих архівах.
- «Спеціалізовані пошукові системи, списки, каталоги» інформують про універсальні політематичні пошукові системи, списки та каталоги академічних веб-ресурсів, при використанні яких для пошуку бібліотекознавчих документів слід попередньо виставити відповідні фільтри в пошукових опціях.

Розділ «Бібліотекознавчі веб-документи» – ключовий розділ проекту «ДокШир». Саме у ньому

розміщено список бібліотекознавчих публікацій та докладна інформація про те, як представити власний документ на веб-сайті «ДокШир».

Проект забезпечує додаткову промоцію винятково бібліотекознавчим документам, котрі перебувають у відкритому доступі. Відтак, перед тим як надіслати документ для представлення, автору слід його самоархівувати. Рекомендований сервіс для самоархівзації – «FigShare», який дає змогу користувачам безпечно керувати результатами власних наукових досліджень та зробити їх доступними у мережі Інтернет. Хмарний сервіс «FigShare» гарантує постійний доступ до наукових даних, забезпечує легку фільтрацію та пошук документів, підтримує різні формати файлів, надає необмежений простір для публічного поширення документів [3]. Суттєвою перевагою «FigShare», порівняно з іншими подібними сервісами, є отримання унікального ідентифікатора DOI при розміщенні документа, а відтак останній може бути легко знайдений та коректно процитований.

Якщо ж відібраний для представлення документ вже доступний у мережі Інтернет (наприклад у тематичному чи інституційному архіві), автор може просто вказати гіперпосилання, не перезаписуючи документ на «FigShare». Вказана особливість має зацікавити вчених, які підтримують власні веб-сторінки, та керівників інституційних архівів, оскільки наявність додаткових гіперпосилань не лише гарантує постійне інформування про ці веб-ресурси, а й здатна сприяти зростанню оцінки їх ресурсу як у пошукових системах, так і у популярному рейтингу репозитаріїв проекту «Webometrics» [4].

На основі відібраного для представлення у веб-проекті «ДокШир» документа автор повинен написати коротке науково-популярне повідомлення і надіслати його разом із посиланням на сам документ на електронну адресу редактора (editor@docshyr.info). Якщо на будь-якому етапі представлення документа у автора виникатимуть труднощі, наприклад, з самоархівуванням, чи написанням тексту повідомлення, цю роботу він може доручити редактору проекту, звернувшись за вищевказаною адресою.

Для представлення на веб-сайті «ДокШир» можна надсилати різні документи: статті, препринти, книги, розділи книг, тези, дисертації, автореферати дисертацій тощо. Як правило, сучасні доповіді фахівців бібліотечної справи супроводжуються показом інформативних презентацій, які під час конференції може побачити обмежена кількість

спеціалістів. Це зазвичай спричиняється до того, що результати досліджень, ідеї, ініціативи, виголошені на конференції, далеко не завжди отримують гідну оцінку та розвиток. Саме тому особливу увагу проект приділяє матеріалам бібліотечних конференцій, зокрема презентаційним файлам доповідей учасників конференцій.

Таким чином, презентація наукових документів на «ДокШир» дає змогу бібліотекознавцям:

- інформувати бібліотечне співтовариство та широку громадськість про нові перспективні напрями досліджень;
- отримувати оперативну інформацію про цитування та використання представлених документів;
- ставати більш відкритими для нових професійних контактів: з колегами-вченими, меценатами, посадовцями;
- створювати передумови для кращої цитованості робіт.

Нині у процесі наукової комунікації дедалі більше вчених використовують такі інтернет-інструменти, як блоги, сервіси соціальних закладок, соціальні мережі, відеохостинг, подкастинг. Зростання онлайн-активності серед науковців стимулювало створення нових наукометричних інструментів, які б швидко відображали ступінь поширення знань у науковому середовищі. Процеси створення та вивчення нових метрик, побудовані на основі соціального вебу для аналізу та інформування наукової спільноти, прийнято називати альтметрікс [5]. Оскільки популяризація вітчизняних бібліотекознавчих документів повинна включати також можливість оцінки результатів такої промоції, веб-сайт «ДокШир» містить механізм отримання показників альтметрікс для усіх представлених документів, статистику використання та поширення яких можна переглянути у розділі «Альтметрика».

Для отримання таких даних на «ДокШир» використовується відкритий інструмент «ImpactStory», котрий допомагає дослідникам віднаходити інформацію щодо використання веб-документів, незалежно від того, чи йдеться про традиційні цитування статей у наукових журналах, чи про альтернативні сучасні засоби наукової комунікації [6]. Інструмент ImpactStory розраховує статистику використання документів на основі даних, отриманих від різних постачальників, таких як: Mendeley, PubMed, Dryad, Wikipedia, Facebook, CiteULike, SlideShare, FigShare, GitHub, ScienceSeeker, PLoS, Delicious, Scopus.

З-посеред усіх інших інструментів альтметрікс лише «ImpactStory» пропонує користувачам найбільший набір ідентифікаторів веб-документів, за допомогою яких інструмент може вираховувати метрики їх поширення та використання [7], що є надзвичайно важливо під час роботи з публікаціями вітчизняних бібліотекознавців, через відсутність загальноприйнятої практики присвоєння веб-документам унікальних ідентифікаторів. Саме тому в правилах представлення документів на «ДокШир» авторам рекомендується отримати цифровий ідентифікатор об'єкта DOI для своїх документів. У випадку ж використання URL-адреси – частина згадок про документ може бути втрачена, оскільки URL ідентифікує лише місце збереження документа, а не сам документ.

Перші місяці функціонування бібліотекознавчого веб-сайта «ДокШир» засвідчують, що в українському бібліотекознавстві вже сформувалась група фахівців, готових використовувати нові інтернет-можливості задля розвитку власної мережі наукових контактів. Інформація про веб-сторінки «ДокШир» з представленими бібліотекознавчими документами справно поширювалась між фахівцями бібліотечної справи у службах соціальних мереж, що, відповідно, супроводжувалося зростанням кількості переглядів даних документів. Обнадійливим для майбутнього розвитку ресурсу є і той факт, що від часу його створення кількість прихильників сторінки проекту в соціальній мережі Facebook (<https://www.facebook.com/DocShyr>) стабільно зростає.

Запуск «ДокШир» був спрямований, насамперед, на збільшення читацької аудиторії бібліотекознавчих публікацій. Однак, реальне функціонування проекту внесло свої корективи, і найбільш затребуваною послугою «ДокШир» стала додаткова промоція презентаційних файлів доповідей. Серед найочевидніших причин такої популярності – відсутність потреби у виконанні великої кількості додаткових робіт від авторів презентацій, адже презентаційний файл доповіді, як правило, володіє усіма необхідними для успішної промоції властивостями, зокрема такими, як стислість викладу, наочність та інтерактивність.

Використання альтернативних показників альтметрікс для оцінки наукової активності вітчизняних бібліотекознавців дає змогу оцінити вплив

представлення наукових документів у мережі Інтернет та дослідити залежність між кількостями переглядів, поширень, завантажень документів та їх класичним цитуванням.

Навіть за умови відсутності чіткої кореляції між стратегією представлення наукових документів у мережі Інтернет та кількістю їх цитувань у працях інших вчених, активне використання, наповнення та вдосконалення бібліотекознавцями «ДокШир» та інших подібних відкритих фахових веб-проектів стимулюватиме зростання онлайнової активності серед українських бібліотекознавців, відкриє нові канали для співпраці бібліотечних фахівців, покращить присутність бібліотекознавчих робіт в Інтернеті, позитивно впливатиме на імідж бібліотек в очах громадськості, а отже – сприятиме поступу вітчизняної бібліотекознавчої науки загалом.

Список використаних джерел

1. Назаровець С. Підтримка руху Відкритого доступу в українському бібліотекознавстві / Сергій Назаровець // Вісник Книжкової палати. – 2013. – № 2. – С. 24–27.
2. Назаровець С. Цитат-аналіз бібліотекознавчих веб-публікацій як об'єктів зберігання репозитаріїв ВНЗ України / Сергій Назаровець // Вісник Харківської державної академії культури. – 2011. – Вип. 34. – С. 170–177.
3. About FigShare [Electronic resource] // FigShare. – Access Mode : <http://figshare.com/about>. – Title from Screen. – Date of Access: 16 February 2014.
4. Шкодзінський О. Роль е-бібліотеки у формуванні рейтингу вищого закладу освіти / Олег Шкодзінський, Галина Онисько, Сергій Дубик // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства», 11–12 вересня 2013 року : тези допов. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. – С. 253–263.
5. Priem J., Piwowar H. A., Hemminger B. M. Altmetrics in the wild : Using social media to explore scholarly impact [Electronic resource] / Jason Priem, Heather A. Piwowar, Bradley M. Hemminger // ArXiv.org. – Access Mode : <http://arxiv.org/abs/1203.4745>. – Title from Screen. – Date of Access : 16 February 2014.
6. About Impactstory [Electronic resource] // Impactstory. – Access Mode : <http://impactstory.org/about>. – Title from Screen. – Date of Access: 16 February 2014.
7. Chamberlain S. Consuming Article-Level Metrics: Observations and Lessons / Scott Chamberlain // Information Standards Quarterly. – 2013. – № 2. – P. 4, 13.